

driemaandelijks- 25ste jaargang nr 3-4 -december 1991

REDACTIONEEL Willy Courteaux	5
WAT VERDWIJNT EN WAT BLIJFT Marcus Bakker	9
HET EINDE VAN DE GROTE DAGERAAD Göran Therborn	19
NA DE PUTSCH Een gesprek met Roy Medvedev	27
DE MENOPAUIZE VAN HET SOCIALISME. OOST-EUROPA OP ZOEK 43 NAAR DE MARKT André Mommen	43
WELK WESTEN ALS TOEKOMST VOOR HET OOSTEN? Bernard Tuyttens	75
ALTERNATIEF-LINKSE POLITIEK EN DE NIEUWE UITDAGINGEN Louis Van Geyt	85
BACK TO THE FUTURE? Jan Debrouwere	109
DE VLAM ONDER DE ASSE Jef Turf	121
HET COMMUNISME: HET MARXISME VOORBIJ Rudolf Boehm	129
GESPREK MET LUDO ABICHT Robert Crivit - Jos Wolles	147

Vlaams Marxistisch Tijdschrift**Hoofdredacteur**

Willy Courteaux

Redactieraad

Ludo Abicht, Robert Crivit, Gerard De Geest, Sonja Lavaert, Peter Scholliers, Frank Slegers, Patrick Stouthuysen, Jos Wolles, Francis Zelck.

Medewerkers

Rudolf Boehm, Eric Corijn, Jan Craeybeckx, Filip Delmotte, Frans Denissen, Els Deslé, Mij Dullaert, Piet Frantzen, Jos Gavel, Jon Goubin, Jaap Kruithof, Alain Meynen, André Mommen, Antoon Roosens, Robert Stallaerts, Jef Turf, Louis Van Geyt, Luk Van Langenhove, Guy Vanthemse, Juul Verheist, Harry Willekens, Els Witte.

Redactiesecretariaat en administratie

IMAVO vzw, t.a.v. Robert Crivit, Stalingradlaan 18, 1000 Brussel.

Tel. 02/514.00.08.

Door toezending van een artikel verklaart de auteur zich akkoord dat het artikel voorgelegd wordt ter beoordeling aan de redactieraad en aan de medewerkers van het VMT die de redactie nuttig oordeelt te raadplegen. Suggesties, kritiek én inzendingen zijn welkom.

Het VMT verschijnt viermaal per jaar.

Abonnementsvoorwaarden

* ~~Jaarabonnement 550fr~~ (losse nummers: 150fr), instellingen en bibliotheken 650 fr, te storten op ASLK 001-0579148-37 van Imavo, Stalingradlaan, 18, 1000 Brussel, met vermelding «ABO-VMT '91 ».

* Jaarabonnement VMT+Rode Vaan (52 nummers) :1800 fr te storten op ASLK 001-0978462-02 van de VPU, Brialmontstraat, 21, 1030 Brussel, met vermelding «ABO RV-VMT '91».

* Lidgeld Masereelfonds-Abo VMT : bovenop uw lidgeld stort u 550 frof ASLK 001-0867697-11 van het Masereelfonds, Snoekstraat, 107,9000 Gent, met vermelding «Lidmaatschap + ABO-VMT '91».

Het abonnement wordt automatisch verlengd, tenzij bij schriftelijke opzegging ten laatste twee maanden na het verschijnen van het laatste nummer van de lopende jaargang.

Omslagontwerp: Jan Veeloo.

Tekening: GAL.

Zetwerk en lay-out: Eugraf, Brussel.

Drukwerk: Offset 2000, Brussel.

Ver. Uitg. : Robert Crivit, Stalingradlaan, 18,1000 Brussel.

REDACTIONEEL

Dit dubbel nummer van het Vlaams Marxistisch Tijdschrift is geheel gewijd aan het thema de toekomst van het socialisme. Het thema is opgevat in de breedste zin. Het gaat dus verder dan een aantal pogingen tot het analyseren van de repercussies van de ineenstorting van het «reëel bestaande socialisme», al houdt het feit dat dit thema ni zo bijzonder actueel is natuurlijk wel verband met die ineenstorting. De globale linkzijdige mag dan nog zo kritisch zijn geweest ten opzichte van de Oost-Europese regimes - zij het met vaak scherpe accentverschillen -, ook diegenen die nooit enige band van welke aard heeft gehad met dat «reëel bestaande socialisme» zijn niet in een positie om te zeggen: wij hoeven nietste herdenken, want wij hebben met datgene wat zich daar de afgelopen decennia heeft afgespeeld niets te maken. Het is dan ook te gemakkelijk te zeggen een staatsvorm die zich beriep op het socialisme is in elkaar gestort, maar de idee van het socialisme blijft overeind staan. Dat is correct, maar het volstaat niet. De wereld staat vandaag voor nieuwe uitdagingen waarop het socialisme een antwoord moet geven; en men mag verder gaan: waarop alleen het socialisme als opvatting over de Organisatie van de maatschappij een doeltreffend antwoord kân geven.

Deze nieuwe uitdagingen zijn alom bekend. Ik noem de twee belangrijkste de plundering en de verwoesting van de natuur die op middellange termijn het bestaan zelf van de wereld en de mensheid bedreigt, en de verpaupering van de Derde Wereld, twee verschijnselen die in een aantal opzichten met elkaar verband houden (een voorbeeld daarvan: de uitroeiing van het Amazone-woud). Men kan niet zeggen dat links deze problemen niet erkent (ze worden ook ter rechterzijde erkend, maartoegedekt). Maar men is nog maar begonnen met pogingen om deze fundamentele problemen te integreren in een globale socialistische visie. Het volstaat immers niet, aan de traditionele socialistische opvattingen een luik toe te voegen over milieu-bescherming en hulp aan de Derde Wereld. Er is een globale analyse nodig waarbij heel wat dogma's die nog steeds beleden worden geen stand zullen kunnen houden. Het gaat niet langer over de verhoging van de levensstandaard van de werkende bevolking binnen de context van de consumptiemaatschappij - wat men eertijds het «biefstukkensocialisme» heeft genoemd, hoe noodzakelijk de verbetering en vergroting van die «biefstuk» ook was -, maar over een radicale wijziging in het welvaartspatroon. Om het in simpele en concrete termen uit te drukken het gaat er niet langer om te streven naar een maatschappij waarin iedereen in de hele wereld een Mercedes voor zijn deur heeft staan; want lang voor we dat stadium hebben bereikt, zijn de grondstoffen uitgeput en is de wereld

verstikt. Het is onmogelijk de vorm van welvaart waarin het Westers kapitalisme verkeert overde hele wereld uitte bereiden. Het enige wat men met deze denkwijze bereiken kan, is, dat men de armoede over de hele wereld uitbreidt met, bovenaan, een kleine kaste superrijken. Dit is de trend die zich vandaag aan het doorzetten is.

Het probleem is dus veel ruimer dan een nieuwe verdeling van de rijkdom. Het gaat om een grondige herziening van het begrip «rijkdom» dat tot nu toe geïnterpreteerd is geweest als materieel bezit. Het gaat om een vervanging van de huidige opvatting van «welvaart» door het begrip «welzijn», een drastische inperking van de begeerte tot het verwerven van consumptiegoederen en een uitbreiding van de toegang tot cultuurgooederen in de ruimste zin van het woord.

Belanden we hiermee in de utopie? Zeer zeker. En welk bezwaar is er tegen utopie? Wat vandaag de socialistische idee onaantrekkelijk maakt, is juist het ontbreken van een utopie, met andere woorden van een ver afgelegen doel waarvan men wel beseft dat het nooit helemaal bereikt kan worden, maar dat tenminste als richtingaanwijzer dient zodat we weten welke kant we uit moeten.

Overigens kan de utopie van vandaag de realiteit van morgen zijn. De geschiedenis van de mensheid geeft daarvan voorbeelden genoeg. In het begin van de vorige eeuw pleitte de lyrische dichter Shelley in zijn poëzie voor sociale en politieke hervormingen die weggelachen werden als de dweeppzucht van een visionaire utopist. De dichter-criticus Matthew Arnold beschreef hem in de tweede helft van de vorige eeuw als «a beautiful angel, beating his luminous wings in vain».

Vandaag kan men aantonen dat een groot deel van de radicale hervorming die de «beautiful angel» bepleitte sinds het begin van deze eeuw werkelijkheid zijn geworden, maar niet zonder een strijd die een eeuw en langer heeft geduurd.

Vandaag zien we echter dat het Socialistische ideeëngoed in belangrijke mate gediscrediteerd is door het Oosteuropese experiment. Het directe gevolg daarvan is een verrechtsing van het centrum, een opschuiven naar het centrum van de sociaaldemocratie en een nieuwe impuls voorextreem-rechts dat profiteert van het gevoel van onzekerheid geschapen door de lang aanslepende crisis, het gebrek aan vooruitzichten bij een groot deel van de jeugd, de verpaupering en marginalisering van een groeiend deel van de bevolking. De zeer reële bedreigingen die uitgaan van de wereldwanorde creëren irrationele angsten, en irrationele angst zoekt altijd een uitweg aan de rechterkant, zelden aan de linkerkant. Links geeft daar geen antwoord op, omdat links geen globale geloofwaardige visie heeft op een uitweg

uit de problemen, en bijgevolg geen mobilisatiekracht.

Reden om te vertwijfelen? Niet helemaal.

Er is sinds het einde van de jaren zestig toch iets nieuws tot stand gekomen dat, ondanks de teleurstelling, verwarring en demobilisatie die erop gevolgd is, sporen heeft nagelaten.

De buitenparlementaire basisbewegingen hebben, zij het met vallen en opstaan, stand gehouden. Vredesbewegingen, milieu-bewegingen, Derde Wereld bewegingen zijn in staat gebleken en blijven in staat om massa's aan te spreken en te mobiliseren. Wat vooralsnog op het politieke terrein ontbreekt is een synthese die het socialistische ideaal koppelt aan de milieu-problematiek en de Derde Wereld problematiek en daaruit een nieuwe allesomvattende visie opbouwt die zowel de macro-problemen van de wereld als de micro-problemen in de steden, dorpen en wijken een oplossing voorhoudt.

De traditionele politiek blijkt onmachtig om die visie op te bouwen. Er is een nieuwe impuls nodig die de verbeelding en het intellect aanspreekt. Voorlopig heeft alleen de milieu-beweging als gestructureerde groep hier enig succes geboekt. Maar die beweging heeft er nog moeite mee, haar groene visie in een ruimer sociaal-economisch project te situeren en het ecologische te verbinden met een nieuwe anti-kapitalistische analyse. Toch zou de redding van het milieu en dus van de mensen die erin leven niet realiseerbaar is in de destructieve kapitalistische logica, onder de mondiale dictatuur van het I.M.F. en de Wereldbank.

De ineenstorting van de Oosteuropese regimes mag dan een einde hebben gemaakt aan de Koude Oorlog, maar het zou weleens kunnen blijken dat hiermee meer problemen geschapen zijn dan opgelost.

Maar de noodzaak om het socialisme als idee en als maatschappijstructuur te her-denken, nieuwe antwoorden te geven op nieuwe problemen, oude dogma's aan kritisch onderzoek te onderwerpen is intussen dringender en dwingender dan ooit.

Deze aflevering van het VMT wil daar een bescheiden bijdrage toe leveren.

Aan de vraag of socialisme een toekomst heeft, moet nu de veel pregnantere vraag worden gekoppeld, of de mensheid een toekomst heeft zonder socialisme.